

TEHTÄVÄMATERIAALIPAKETTI 2: NUORET (13–15 V)

Tehtävät © LANU ry

Nämä tehtävät on tarkoitettu opetuskäyttöön LANU!-festivaalin yhteydessä hyödynnettäväksi. Tehtävisiä saa tulostaa ja monistaa ja jakaa myös sähköisessä muodossa oppilaiden käyttöön. Tehtäviä saa myös vapaasti muokata ja soveltaa oman luokan käyttöön sopiviksi. Lanufestarit-Youtube-kanavan videot on julkaistu CC BY-NC-ND-lisenssillä, joka sallii videoiden esittämisen vapaasti opetuskäytössä. Tekijä (Lanufestarit) on mainittava esittämisen yhteydessä. Sama lisenssi koskee tehtäväpaketteja.

OHJE OPETTAJILLE:

Ohjelmat ilmestyvät ajastetusti LANU!-festivaalin **Youtube-kanavalle** ja **Facebook-sivulle** 4.–6. toukokuuta 2022. Ohjelmakartta on tapahtuman verkkosivuilla www.lanufestarit.fi (katso kohta "Ohjelma"). Videotallenteet ovat katsottavissa kevätlukukauden loppuun saakka. Instagram Live -lähetykset esitetään festivaalin Instagram-tililtä (@lanufestarit) suorina lähetyksinä. Instagramin ja Facebookin ikäraja sovelluksen käyttämiselle on 13 vuotta. Voidaksesi seurata ohjelmaa Instagramissa sinun täytyy ladata sovellus puhelimellesi. Ohjelmat on jaettu kolmelle eri ikäryhmälle (8–12-vuotiaat, 13–15-vuotiaat ja 16+). Tarkemmat ohjelmakuvaukset ovat videotallenteiden saatetiedoissa. Kovin perusteellista kuvausta sisällöstä emme kuitenkaan voi etukäteen antaa, joten jos olet epävarma sopiiko ohjelman sisältö luokallesi, katso ohjelma ensin itse.

Käythän läpi oppilaiden kanssa festivaalin toimintaperiaatteet ennen ohjelman seuraamista. Ohjaathan omia oppilaitasi myös festivaalin aikana esimerkiksi asiallisessa kommentoinnissa.

Yleisö voi julkaista kommentteja tapahtuman sosiaalisen median kanavilla. Osaa esityksistä voi kommentoida reaaliaikaisesti. Kaikessa kommentoinnissa on noudatettava turvallisemman tilan periaatteita. Asiattomat kommentit poistetaan tapahtumatoimikunnan toimesta. Mikäli kommentin poistaminen suorassa lähetyksessä ei ole mahdollista, keskustelun valvoja antaa asianomaiselle huomautuksen.

Turvallisemman tilan periaatteet yleisölle

- Emme tee oletuksia kenenkään taustasta, sukupuolesta, seksuaalisuudesta, toimintakyvystä tai varallisuudesta. Näistä ominaisuuksista ei myöskään ole kohteliasta udella.
- Kunnioitamme muiden emotionaalisia rajoja ja pyydettyä korjaamme käytöstämme.
- Annamme kaikkien osallistua keskusteluun.
- Emme kommentoi kenenkään kehoa tai arvota ketään heidän kehonsa perusteella.
- Emme käytädy uhkaavasti tai väkivaltaisesti.
- Emme trollaa, kiusaa tai pilkkaa.

1 TEHTÄVIÄ OPPITUNNEILLE FESTIVAALI-OHJELMIEN KATSOMISEN JÄLKEEN

OHJELMA 3: Säeromaanin lumo

Säenovelli

Kirjoita yhden sivun mittainen säenovelli viime aikoina itsellesi tapahtuneesta sattumuksesta. Jos et keksi mitään tai et halua kirjoittaa omasta elämästäsi, kirjoita säenovellisi jonkin paikallisuutisen sisällön perusteella. Kerro tapahtumasta säkein, pyri tiivistämään kaikkein olennaisin. **Huom! Ks. liitteestä 2 Oriveden kirjoittajalukiolaisten vinkit luovaan kirjoittamiseen.** Niistä on apua monissa muissakin tämän paketin tehtävissä.

Piirustustehtävä: Säeromaani on tiivistettyä kirjallisuutta, mutta millaista olisi tiivistetty kuvitus? Kuvita säenovellisi mahdollisimman vähäeleisesti, mutta kuitenkin niin, että kuvitus sisältää vähintään kolme erilaista tunnistettavaa elementtiä (esimerkiksi rantaviiva, henkilö, auringonlasku).

Kirjoittajalukiolaisten kommentti:

"Säeromaanissa kirjailija leikittelee sanoilla ja käyttää usein elävämpää kieltä kuin perusproosassa. Suosittelemme nopealukuiseksi välipalaksi himolukijalle. Kokeile myös, jos et jaksa innostua tavallisista romaaneista."

OHJELMA 2: Fantasiaa muinaissuomalaisessa maailmassa

Fantasiasankari

Fantasiakirjallisuus tarjoaa monenlaisia kuvitteellisia maailmoja ja kiehtovia sankareita, joita voi luoda myös itse. Rakenna itsellesi ajatuskartta siitä, millainen oma sankarisi olisi. Kirjoita ylös ainakin nimi, asuinpaikka, luonne, harrastukset, mahdollinen ammatti, erityisosaaminen sekä laji (esim. haltia, maahinen, ihminen). Sankarisi voi olla myös eläinkunnan edustaja.

Syventäkää hahmoja draamaharjoitusten avulla:

Harjoitus 1. Kuuma tuoli

Eläydy ajatuskartan avulla hahmottelemaksesi sankariksi. Muut esittävät sinulle kysymyksiä. Mitä pelkää? Mikä on lempipuuhasi? Mikä tekee sinut iloiseksi? Jokainen luokasta käy vuorotellen kuumassa tuolissa parin minuutin ajan.

Harjoitus 2. Päivä pantomiimina

Henkilöhahmoon tutustumisessa auttaa, jos pohtii hahmon tavanomaista päivää. Tiivistä hahmon normaali päivä ensin listaksi paperille. Mitä hän syö aamupalaksi? Syökö hän ylipäänsä mitään, vai onko hän olento, joka ei tarvitse ravintoa? Mitä hän tekee päivällä, osallistuuko hän esimerkiksi taisteluun tai keittää taikajuomia? Esitä luokalle 1–3 tapahtumaa henkilöhahmon päivästä pantomiimina. Muut arvaavat, mitä hahmo tekee.

Harjoitus 3. Kohtaaminen hississä

Laittakaa luokan jokaisen fantasiasankarin nimi lapulle. Arpokaa kaksi nimeä. Nämä sankarit kohtaavat toisensa hississä, joka jää jumiin. Miten hahmot reagoivat? Miten he käyttäytyvät? Miten he tulevat toimeen keskenään? Antakaa tilanteen kehittyä ja koettakaa pysyä roolissa. Älkää välittäkö siitä, onko näiden hahmojen maailmoissa todellisuudessa hissejä vai ei. Tärkeintä on hahmojen kohtaaminen ja reaktiot.

Fantasiamaailman kartta –piirustustehtävä

Piirrä kartta maailmasta tai maasta, jossa kuvitteellinen sankarisi asuu. Mikäli valtakunnan rajojen piirtäminen tuntuu hankalalta, käytä maailmasi pohjalla sattumanvaraista muotoa, joka löytyy läheltäsi: seinästä haljenneen rappauksen muoto, musteläiskä paperilla, kuviointi kivessä tai jossakin muussa asiassa. Luonnosta löytyy monenlaisia pieniä karttoja. Ota sopivasta muodosta kuva kännykälläsi ja yritä jäljentää se paperille. Ei haittaa, vaikka ääriviiva ei toistuisi täysin samanlaisena. Mieti nyt, missä sijaitsevat joet, vuoret, meret, maat ja kaupungit.

Fantasiamatkaopas

Nyt kun olet luonut oman fantasiamaailmasi, voit toimia sen matkaoppaana. Laadi lyhyt puhe, jossa mainostat oman maailmasi hienouksia ja nähtävyyksiä. Koeta houkutella uusia turisteja lähtemään matkalle maailmaasi. Lukekaa puheet ääneen.

Voit myös muistella fantasiamaailmaa, josta olet lukenut, tai lukea kokonaan uuden fantasia-kirjan ja toimia sen matkaoppaana.

Esimerkkejä fantasiamaailmoista:

- Erika Vik: Kaksosauringot-sarja
- Jessica Townsend: Nevermoor-sarja
- Margaret Rogerson: Kirjojen tytär
- Meri Luttinen: Myrskynsilmä
- Janne Kukkonen: Voro
- J.S. Meresmaa: Mifonki-sarja
- Magdalena Hai: Royaumen aikakirjat
- Katri Alatalo: Käärmeiden kaupunki

Kirjoittajalukiolaisten kommentti:

”Fantasiamaailmassa on mahdollisuus tehdä jotain aivan erilaista. Realismissa kaikkeen vaikuttavat tietyt asiat, vaikkapa painovoima. Fantasiassa voi rikkoa itsestäänselvyyksiä, kunhan sen tekee oikein. Jokaisessa fantasiamaailmassa on aina jotain uniikkia.

Sekä kirjailija että lukija luovat molemmat itse fantasiamaailmaa. Kirjailija kuvaa, miltä maailma näyttää, mutta silti se voi näyttää lukijan päässä erilaiselta.”

Tietovisa vanhoista sanoista

Anniina Mikama on laatinut Myrrys-tietovisan vanhoista suomen kielen sanoista. Testaa tietämyksesi! Tehkää tietovisa luokassa yhdessä. Lopuksi opettaja paljastaa vastaukset. **Ks. liite 3.**

Tai tehkää peli Kahootissa: <https://create.kahoot.it/share/myrrys-tietovisa/ab512aab-0f3a-4d2f-b7c6-4b84cc65d8b5>

Historiallinen raapale

Anniina Mikama on käyttänyt teoksensa taustalla paljon oikeaa historiallista tietoa, joka on löytänyt tiensä tarinaan. Valitkaa kolmen hengen ryhmässä jokin historiallinen aikakausi ja maantieteellinen paikka. Sen jälkeen keksikää päähenkilö, joka voisi elää tällä aikakaudella ja tässä paikassa. Onko hän köyhä vai rikas, mikä hänen ammattinsa on, millaista hänen elämänsä on tuohon aikaan? Mitä hänelle voisi tapahtua?

Pallotelkaa tarinaa yhdessä ja luonnostelkaa sadan sanan mittainen raapale tämän henkilöhahmon näkökulmasta. Hahmotelkaa ensin tarina alusta loppuun, ja hiokaa sen jälkeen tekstiä niin, että sanoja tulee tasan sata. Otsikossa ja väliotsikossa saa lisäksi olla korkeintaan 15 sanaa. Raapaleen loppu on usein yllättävä ja hauskakin, mutta se voi olla myös vakava.

Kirjoittajalukiolaisten kommentti:

"Meillä kaikilla on henkilökohtainen kokemus siitä, millainen on suomalainen metsä. Lukukokemukseen vaikuttaa paljon, kun tuntee paikan, johon kirja sijoittuu. Parhaaltaan kirjailijalta ei saa yhtä syvästi luissa ja ytimissä tuntuvaa kokemusta kuin jos itse on käynyt paikalla, sillä silloin on tunneside miljööseen."

Sketsi

Saduissa prinssi saapuu usein uljaalla valkoisella hevosella, mutta Tuula Kallioniemen uutuuskirjassa prinssi saapuukin mopoautolla. Miettikää, millaisia kliseitä liittyy sadun prinsessoihin, prinssihin ja rakkaustarinoin. Usein nämä kliseet voivat olla hauskoja, koska nykyaikana ja todellisuudessa asiat eivät tosiaan mene kuin saduissa. Perinteisten tarinoiden käsitys sukupuolesta, seksuaalisuudesta ja rakkaudesta voi myös olla hyvin rajoittunut.

Kehitelkää 2–4 hengen ryhmissä rakkausaiheinen sketsi, jossa käytätte jotakin tuttua kuviota sadusta (esim. Tuhkimo, Prinsessa Ruusunen) mutta tuotte tarinan nykyaikaan. Mitä tapahtuu, kun prinssi ja prinsessa kohtaavat toisensa vaikkapa Tinderissä? Käsikirjoittakaa sketsit, harjoitelkaa ne ja esittäkää lopuksi luokassa.

Näkökulmaharjoitus

Sini Helmisen teoksen Hurme päähenkilö ja minäkertoja on lujaverinen, joka pystyy näkemään kuolleita ihmisiä. Myös maan päälle harhailemaan unohtuneet vainajat näkevät hänet. Tämän lisäksi teoksen maailmassa kissat vaistoavat kuolleiden läsnäolon.

Kuvittele itsesi tilanteeseen, jossa löydät aamupalalle mennessäsi keittiöstä aaveen. Lemmikisi pystyy vaistoamaan aaveen läsnäolon mutta ei näe sitä. Aave näkee teidät molemmat. Kirjoita tarina samasta tilanteesta näiden kolmen eri henkilön näkökulmasta. Käytä jokaisen näkökulman kirjoittamiseen 10 minuuttia. Lukekaa lopuksi tekstit ääneen ja pohtikaa, kuinka näkökulmahenkilö ja kerrontaratkaisu vaikuttivat kirjoittamiseen ja tarinan tunnelmaan.

- 1) sinä itse, minä-muoto ja preesens
- 2) aave, näkökulmahenkilö kolmannessa persoonassa
- 3) kissan näkökulma, kaikkietävä kertoja

Kuuntele äänikirjaa

Valitkaa luokan kanssa teos, joka löytyy myös äänikirjana. Lukekaa teoksen ensimmäinen sivu paperilta kukin itsekseen. Sen jälkeen kuunnelkaa luokassa sama katkelma äänikirjasta. Pohtikaa, kuinka kertojanääni vaikuttaa tarinan tunnelmaan. Onnistuiko lukija hyvin? Pystyittekö samastumaan tarinaan paremmin vai huonommin? Millaista tunnelmaa äänikirjan lukija välitti? Huomasitteko saman tunnelman lukiessanne tekstiä itse? Listatkaa äänikirjojen hyviä ja huonoja puolia.

Äänikirjaväittely

Järjestäkää luokassa väittely ”Äänikirjat vastaan painetut kirjat”. Kaksi oppilasta väittelee äänikirjojen puolesta, kaksi oppilasta painettujen kirjojen puolesta.

- Valmistelkaa monipuolisia argumentteja etukäteen parin kanssa. Suunnitelkaa, miten vetotte yleisöön.
- Väittelytilanteessa muistakaa puhua rauhallisesti. Väittely ei ole huutoa eikä riitelemistä.
- Kuunnelkaa tarkasti, mitä toinen osapuoli sanoo. Puolet väittelystä on kuuntelemista, ei puhumista.
- Yrittäkää asiallisesti kumota vastapuolen väitteet. Joskus voi myös olla hyvä antaa pieniä myönnytyksiä vastapuolelle (”On hyvä pointti, että... Meidän mielestä kuitenkin...”)
- Erityisen taitava väittelijä osaa myös ennakoida, mitä vastapuoli aikoo sanoa! Tämä auttaa väittelyn suunnittelussa.

LISÄTEHTÄVÄ KIRJOITTAJALUKIOLAISILTA:

Oma novelli ääninovelliksi

Valitkaa itse kirjoittamanne historiallinen raapale, säenovelli tai näkökulmateksti, ja äänittääkää se ääninovelliksi.

Kirjoittajalukiolaisten kommentti:

"Äänikirjat on parasta! Joka aamu alkaa äänikirjalla, joka ilta päättyy äänikirjaan. Kuuntelen bussimatkoilla, käytän rauhoittumiseen ja grounding-keinona. Käytännöllisiä erityisesti tien päällä. Hyvä paperikirjojen jatke!"

2 ITSENÄISIÄ TEHTÄVIÄ KOTITEHTÄVIKSI TAI ETÄOPISKELUUN

Kuvita tietokirjan kansi!

Katso festivaaliohjelmasta ohjelma 16 (**Kirjavinkkaus nuorille**). Pysähdy katsomaan jokaisen vinkatun kirjan kantta erikseen. Mikä kansissa viehättää? Mikä toimii / ei toimi? Minkä kirjan valitsisit kannen perusteella ja miksi? Kuinka tärkeitä kirjojen kannet ylipäättään mielestäsi ovat?

Valitse mikä tahansa aihe tai asia, joka kiehtoo sinua. Se on tulevan tietokirjasi aihe. Aihe voi olla harrastus, lemmikkieläin, historiallinen tapahtuma tai mitä tahansa, kunhan se on oikea olemassa oleva asia. Tehtävänäsi on suunnitella kansi tietokirjalle, jonka aiheen olet valinnut mielenkiintosi kohteista. Millainen kuva tiivistäisi aiheestasi olennaisen?

Keksi seuraavaksi kirjalle nimi. Kirjoita sitten kirjalle lyhyt takakansiteksti. Kuinka kertoisit mahdollisimman todenmukaisesti ja vetävästi kirjan aiheesta? Kuinka lukija saadaan houkutteltua teoksen ääreen? Kun tiedät, mitä kirja tulee sisältämään, kuvita sen kansi. Laittakaa lopuksi kirjankannet esille luokkaan.

Vinkki: Kansi sisältää kirjan etupuolen, takapuolen sekä selkämyksen. Kansi on portti sisällön maailmaan. Takakansiteksti houkuttaa tarttumaan kirjaan.

LISÄTEHTÄVÄT KIRJOITTAJALUKIOLAISILTA:

Tiedosta tarinaksi

Valitse jokin luonnontieteen oppitunti (maantieto, biologia, fysiikka, kemia). Kuuntele tarkasti oppitunnin sisältö, poimi opetettavasta aiheesta kiinnostavia seikkoja. Kirjoita lyhyt tarina, jossa hyödynnät tunnilta keräämiäsi asioita ja yksityiskohtia.

Tunti toimittajana

Istu historian, yhteiskuntaopin tai uskonnon oppitunnilla skarppina kuin toimittaja, kynä kädessä ja paperi edessä. Tee omia muistiinpanoja opetuksen olennaisista ja kiinnostavista asioista. Kirjoita oppitunnin sisällön pohjalta lyhyt uutinen, jossa esitellään tunnin aihe mahdollisimman kiinnostavasti.

Lukupiirikirja Third Culture Kids

A. Osallistu kulttuurikeskusteluun

Lue ennen festivaalia yksi lukupiirikirjan sisältämistä tarinoista. Mieti tarinan kertojaa ja sitä, mitä hän kertoo. Mitä uutta opit? Millä tavalla näkökulma on erilainen kuin omasi? Seuraa sen jälkeen festivaalin liveohjelmasta nro 19, (**Lukupiirilive**). Mitä lisää saat tietää kirjan synnystä? Kommentoi livessä tai kysy jotakin lukemastasi tarinasta.

B. Minun kulttuurini

Mitä kulttuuri tarkoittaa sinulle? Kirjoita ison paperin keskelle "Minun kulttuurini". Kokoa sitten paperille kollaasitekniikalla kuvia, lehtileikkeitä, sanoja, piirroksia ja symboleja, jotka ovat sinulle tärkeitä.

Millaiset asiat kulttuurissa ovat juuri sinulle läheisiä? Mitä sinun kulttuuriisi liittyy, minkälaisia asioita, tavaroita, kieliä, ruokia, värejä, uskontoja, tapoja, ihmisiä tai muita olentoja, ajatuksia, arvoja jne.?

Tätä tehtävää ovat olleet ideoimassa Third Culture Kids -kirjan tekijät!

3 LAAJA KIRJALLISUUSPROJEKTI

Rakkautta, rakkautta!

Perhosiä vatsassa, jännitystä ilmassa... Miltä tuntuu ensimmäinen ihastuminen, entä miten suhtautua omaan seksuaalisuuteen? Lue kevään aikana kaksi kirjaa (yksi tietokirja ja yksi kaunokirja/sarjakuva), jotka käsittelevät rakkautta, ihastumista, tunteita tai seksuaalisuutta. Valitse kirjat seuraavan sivun listoilta tai etsi itse kirjastosta. Voit myös kuunnella äänikirjan.

Katsokaa luokassa festivaalin ohjelma 5 (**Mopoautolla mun prinssini saapuu**) ja kotitehtävänä seuraa somelivestä ohjelma 9 (**Laakson linnut, Aavan laulut**). Mitä saat tietää näistä kirjoista ja siitä, miten niissä käsitellään ihastumista ja rakkautta?

Kun olet lukenut kirjat, kokoa tärkein mieleenjäädnyt asia esimerkiksi julisteeksi, kuvaksi, somenäilytykseksi tai runoksi. Toteutus on vapaa – keskity sisältöön!

Esimerkkejä:

- kokoa kirjoista mieleenpainuvimmat sitaatit Instagramiin sopiviksi kuviksi
- muotoile tietokirjan tärkeimmät opit julisteen muotoon
- kirjoita runo tai laulun sanat päähenkilön tuntemuksista minä-muodossa
- piirrä (käsin tai digitaalisesti) kuva rakkaustarinan tärkeästä kohtauksesta

Lisätehtäviä:

- **Lyriikkaraati.** Valitkaa erikielisiä laulujen sanoituksia, joissa käsitellään rakkautta tai muita suuria tunteita. Kuunnelkaa laulut luokassa. Jos et itse osaa laulun kieltä, koeta keskittyä kappaleen tunnelmaan ja pyydä, että joku kääntää sanojen tärkeimmän merkityksen. Äänestäkää kappale, jossa mielestänne parhaiten sanoitetaan asioita, joista on vaikea puhua.
- **Kirjoita oma laululyriikka, runo tai muu teksti, jossa käsittelet henkilökohtaista aihetta.** Sinun ei tarvitse näyttää tekstiä kenellekään; kirjoittaminen voi joskus olla ihan vain omien ajatusten ja tuntemusten selvittelyä yksin. HUOM! Ks. liitteestä 2 Oriveden kirjoittajalukiolaisten vinkit luovaan kirjoittamiseen.

Huom! Lisää lukuvinkkejä ja harjoituksia Tietokirjailijat ry:n julkaisussa "Tietokirjoja kouluun! Lukuvinkkejä yläkouluun ja toiselle asteelle":

[Tietokirjoja kouluun! -kirjakatalogi 2020 - Suomen tietokirjailijat ry](#)

LIITE 1

KIRJALISTA: Kirjoja tunteista, rakkaudesta ja seksuaalisuudesta nuorille

TIETOKIRJAT

- Bill Bryson: Keho – Opas asukkaalle (WSOY 2020, suom. Nina Mäki-Kihniä)
- Inti Chavez Perez: Respektiä – Seksikirja pojille (Gummerus 2019, suom. Juha Hurme)
- Elina, Tiedenaiset & Anthony Conley: Isosisko. Kaikki muuttuu! Isosisko selvittää murrosiästä (melkein) kaiken (Tammi 2021)
- Jenni Holma, Veera Järvenpää & Kaisu Tervonen: Näkymätön sukupuoli. Ei-binäärisiä ihmisiä (Into)
- Anneli Juutilainen (toim.): Kirjeitä nuorelle itselleni (Docendo 2019)
- Nelli Kenttä & Katri Norrlin: Vitun ruma (Into 2021)
- Marja Kihlström: Oikeilla nimillä (Kosmos 2020)
- Daniel E. Lieberman: Ihmiskehon lyhyt historia – Evoluutio, hyvinvointi ja sairaudet (Into 2020, suom. Ulla Lempinen & Kirsimarja Tielinen)
- Meri Lindholm & Tea Siren: NEO – matkalla itsenäiseen elämään (Tietosanoma 2020)
- Elina ja Sofia & Aura Marttinen: Elina ja Sofia. Rohkeasti sinä! Opi tunnetaitoja hausalla tavalla! (Tammi 2021)
- Katja Myllyviita: Tunne tunteesi (Duodecim 2016)
- Susi Nousiainen: Sukupuoleen katsomatta – Kuinka kohdata moninaisuus. (Athena 2020)
- Eino Nurmisto: Homopojan opas. Kaikki mitä sinun tulee tietää. Ja vähän enemmänkin (Otava 2019)
- Ulla-Maija Paavilainen: Rohkeudella Elina Gustafsson (Otava 2021)
- Maiju Ristkari, Nina Suni & Vesa Tyni: Sukupuolena ihminen (Tammi 2018)
- Nathalie Simonsson: Maailman tärkein kirja – kehosta, tunteista ja seksistä (Otava 2021, suom. Ulla Lempinen)

ROMAANIT JA NOVELLIT

- Blackout, novellikokoelma (Otava 2022, suom. Outi Järvinen)
- Holly Bourne: Niin käy vain elokuviissa (Gummerus 2019, suom. Kristiina Vaara)
- Holly Bourne: Syitä itkeä julkisesti (Gummerus 2020, suom. Kristiina Vaara)
- Ashley Elston: 10 x Sokkotreffit (WSOY 2020, suom. Inka Parpola)
- Siiri Enoranta: Tuhatkuolevan kirus (WSOY 2018)
- John Green: Teoria Katherinesta (WSOY 2016, suom. Helene Bützov)
- Nelli Hietala: Miia Martikaisen kärsimysviikko (Karisto 2016)
- Johanna Hulkko: K18 (Karisto 2016)
- Tuula Kallioniemi: Mopoautolla mun prinssini saapuu (Otava 2021)
- Uma Karma: Kaiken se kestää (Books On Demand 2008)
- Marko Kitti: Oliivityttö (Tammi 2012)
- Kaj Korkea-aho & Ted Forsström: Viraalit nerot (Otava 2017, suom. Laura Beck)
- Hanna Kökkö: Rocky, Rauha ja rakkaus (Kustannus-Mäkelä 2019)
- Sari Luhtanen: Isadella – Sydän kylmänä (Otava 2019)
- Tahereh Mafi: Rakkaus suurempi kuin meri (Otava 2019, suom. Leena Peltomaa)

- Estelle Maskame: DIMILY – Rakastan. Did I Mention I Love You? (Gummerus 2015, suom. Sirpa Parviainen)
- Madeline Miller: Akhilleen laulu (Basam Books 2013, suom. Laura Lahdensuu)
- Jukka-Pekka Palviainen: Virityksiä (Otava 2018)
- Jyri Paretskoi: K15 – Porno ja sirkushuveja (Otava 2020)
- Salla Simukka: Korkeapaine/Matalapaine (Tammi 2021)
- Kirsikka Saari: Hölmö nuori sydän (Otava 2018)
- Annukka Salama: Ripley – Nopea yhteys (WSOY 2022)
- Nic Stone: Kolme on parillinen luku (WSOY 2019, suom. Peikko Pitkänen)
- Nadja Sumanen: Sade on kaikille sama (Otava 2021)
- Dess Terentjeva: Ihana (WSOY 2021)
- Marja-Leena Tiainen: Rakas Natasha (Myllylahti 2019)
- Merja Toppi: Jäätävä sarjaimuttaja (Myllylahti 2021)
- Vilu Varento: Be Cool – Jäykkänä jenkeissä (Karisto 2021)

SARJAKUVAT

- Mitja Mikael Malin: Kivet, kannot, tähdet, kuuta (Arktinen banaani 2021)
- Stephenie Meyer, sarjakuvasoitus Kim Young: Houkutus osa 1 (WSOY 2010, suom. Tiina Ohinmaa)
- Johanna Rojola (toim.): Suffragettien city (Schidlts 2011)
- Rainbow Rowell: Pumpkinheads – Viimeinen ilta (Karisto 2020, suom. Taina Wallin)
- Sara Valta: Monisuhdetta – Päiväkirjamerkintöjä polyamoriasta (DigiComix 2021)

SELKOKIRJAT

- Tapani Bagge: Polttava rakkaus (Avain 2018)
- Kari Levola, selkomukautus Jaana Levola: Tahdon (Pieni Karhu 2011)
- Tittamari Marttinen: Seksistä selkoa (Avain 2019)
- Maiju Mäki & Saara Tuomela: Salainen ihailija (Opike 2019)
- Juuli Niemi, selkomukautus Mirjami Häkkinen: Et kävele yksin (Avain 2020)
- William Shakespeare, selkomukautus Mari Elomäki: Romeo ja Julia (Opike 2013)
- Marja-Leena Tiainen: Tatu, liris ja pääkallomies (Avain 2016)
- Harri Veistinen, selkomukautus Leena Kaivosoja: Kotitekoisen poikabändin alkeet (Opike 2017)

LIITE 2

Oriveden kirjoittajalukiolaisten vinkit luovaan kirjoittamiseen

A. Jos kirjoittaminen on sinulle vaikeaa/hankalaa (vinkit aloittelevalla kirjoittajalle)

Kirjoittaminen on ihan turhaa. Kuka enää lukee?

- No, ainakin me luemme.
- Lukemalla opit paljon ja kehität esimerkiksi ihmissuhdetaitojasi.
- Kirjoittamalla ja lukemalla sanavarastosi kehittyy. Mitä laajempi sanavarasto, sitä helpommalla pääsee jatko-opinnoissa – ja voit flexata kavereillesi laajalla sanavarastollasi.

Miten pääsen alkuun kirjoittamisessa?

- Älä yritä kirjoittaa heti täydellistä tekstiä. Alkuun on tärkeintä, että ylipäänsä saa tekstiä ulos.
- Jo muutama virke on tarpeeksi hyvä tavoite.
- Jos tekstin alusta tuntuu olevan vaikea aloittaa, aloita keskeltä tai lopusta. Muista: ensimmäistä versiota voi aina muokata, ja tekstin osien ja kohtausten välillä on enemmän kuin sallittua hyppiä.

Apua, tekstini on ihan surkeaa!

- Älä jää jumiin siihen, että teksti tuntuu surkealta. Vaikka aina ei runosuoni sykkisi tai teksti tuntuu aivan kaamealta, niin kirjoita silti.
- Kun ensimmäinen versio on kirjoitettu, voit ryhtyä muokkaamaan tekstiä paremmaksi. Et voi muokata tekstiä, jota ei ole.
- Harjoitus tekee mestarin – tai ainakin sujuvamman kirjoittajan.

Minulla on paljon ideoita, mutten saa niitä kirjoitettua.

- Aloita pienestä. Koeta kirjoittaa esimerkiksi yksittäisiä sanoja tai lausahduksia, jotka kuvaavat ideoitasi. Niiden pohjalta on helpompi lähteä viemään tekstiä eteenpäin.

En uskalla näyttää tekstiäni kenellekään.

- Palautteen saaminen on pelottavaa. Mutta jos et koskaan uskalla näyttää tekstiäsi kenellekään, et myöskään kehity kirjoittajana.
- Ehkä äidinkielenopettajasi lukisi tekstisi? Kenties rohkaistuisit näyttämään tekstiäsi tai sen katkelmaa myös luottoystävällesi?
- Jos kynnys tuntuu liian korkealta, netissä voi tekstin julkaista anonyymisti. Toisaalta netissä voi saada ventovierailta kärkeviä kommentteja.
- Tekstin näyttäminen toisille palkitsee. Oma teksti on hankalampi arvioida kuin muiden.

B. Jos haluat kehittyä kirjoittajana (vinkit kokeneelle kirjoittajalle)

Kirjoitan aina innoissani tarinaan alun, mutta sitten kyllästyn. Miten saisin tarinani valmiiksi?

- Tarinan suunnittelu voi auttaa. Hahmottele juonen pääidea ja yritä tiivistää se muutamaaan virkkeeseen.
- Puhu tarinaideaa ääneen.
- Innosta itseäsi tarinaan vaikkapa tekemällä Pinterest-kansioita tai soittolistoja.

Kaverit vain kehuvat tekstejäni tai sanovat ”ihan kiva”. Keneltä pyytäisin palautetta – ja miten?

- Ehkä äidinkielen opettajasi voisi antaa palautetta teksteistäsi?
- Usein kirjoittajat kommentoivat toistensa tekstejä vastavuoroisesti.
- Netissä on erilaisia ryhmiä kirjoittajille, ja sieltä voi löytyä sellaisia henkilöitä, jotka osaavat antaa rakentavaa palautetta.
- Kaverilta voit saada tarkempaa palautetta, kun esität heille kysymyksiä: Onko päähenkilö uskottava? Imaisiko tarina mukaansa? Oli kohtia, joita et ymmärtänyt?

Haluan kirjailijaksi! Haaveilen romaanin kirjoittamisesta! Miten pääsisin tavoitteeseeni?

- Harjoittele ensin kirjoittamalla lyhyempiä tekstejä.
- Tee valmiiksi suunnitelma romaanin juonesta ja henkilöistä. Sen jälkeen on helpompi kirjoittaa.
- Panosta äidinkielen opintoihin. Kaikenlaisesta lukemisesta ja kirjoittamisesta on hyötyä.
- Hae kokemusta esimerkiksi sanataideryhmistä.

Ajattelen kirjoittamista paljon, ja vapaa-ajallani rakentelen uusia maailmoja ja henkilöitä. Onko tämä normaalia?

- On. (Me kirjoittajalukiolaiset teemme ihan samaa.)

Sain juuri ensimmäisen romaanini valmiiksi. Miten saan sen kirjaksi?

- Seuraavat vinkit pätevät ihan kaikenlaisten tekstien työstämiseen julkaisukuntoon, korvaa vain sana ”kustantamo” sanalla ”julkaisu”.
- Älä lähetä käsikirjoitusta suin päin kustantamoon. Anna tekstin levätä ja lue se sitten uudelleen. Huomaat varmasti muokattavaa.
- Anna teksti jollekulle muulle luettavaksi, sillä omalle tekstille sokeutuu helposti. Ilmiselvät ongelmat tarttuvat paremmin ulkopuolisen lukijan silmiin.
- Muokkaa ja editoi käsikirjoitustasi omien havaintojesi ja saamasi palautteen pohjalta. Vasta kun teksti on niin hyvä kuin mahdollista, kannattaa lähettää se kustantamoihin tarjolle.
- Vaikka vastaus venyy tai saat hylsyn, älä lannistu! Vain pieni prosentti lähetetyistä romaani-käsikirjoituksista julkaistaan, ja ani harvoin kansiin päätyy kirjoittajansa ensimmäinen teksti. Kirjoita lisää!

Mistä löytäisin kirjoittavia kavereita? Nykyiset kaverini eivät tajua, miksi intoilen kirjoittamisesta.

- Onko kotipaikkakunnallasi tai lähistöllä sanataideryhmää?
- Sosiaalisesta mediasta löytyy kirjoittajayhteisöjä, varsinkin englannin kielellä kirjoittaville.
- Me löysimme uusia kirjoittavia kavereita kirjoittajalukiosta Orivedeltä.

Paras kirjoittamisvinkkisi?

- Kaikesta voi kirjoittaa.
- Hyödynnä kokemuksiasi, kun kirjoitat.
- Tekstin ensimmäisen version ei tarvitse olla täydellinen.
- Älä muokkaa tai poista aikaisempaa versiota, sillä haluat ehkä palata siihen myöhemmin.
- Tee aina vähintään yksi varmuuskopio tekstistäsi. (Kyllä, tämä on opittu kantapään kautta.)
- Kirjoita aina ideat ylös. (Katso edellinen sulkulause.)

LIITE 3

Myrrys-tietovisa

Anniina Mikaman kirja Myrrys sijoittuu 1800-luvun alkupuolen Kainuuseen, ja siinä esiintyy paljon vanhoja sanoja. Tiesitkö, että myrrys tarkoittaa tietäjää?

Tässä tietovisassa voit testata, miten hyvin tunnet vanhoja suomalaisia sanoja. Tietovisaan voi osallistua yksin, parin kanssa tai pienissä ryhmissä. Oikeat vastaukset löytyvät omalta sivultaan, ja ne voidaan käydä lopuksi yhdessä läpi.

1. Mikä on varsta?

- a) Kilometrin matka
- b) Puintiväline
- c) Talon eteishuone

2. Mitä on luppoaika?

- a) Aikaa, jolloin karjalla ei ole muuta syötävää kuin luppoa
- b) Aikaa, jolloin pidetään hauskaa
- c) Päiväuniaika

3. Kuinka pitkä matka on peninkulma?

- a) 2 kilometriä
- b) 10 kilometriä
- c) 20 kilometriä

4. Mikä on ahkio?

- a) Lumessa vedettävä pulkka
- b) Teroitustyökalu
- c) Viljanjyvän kuori

5. Mikä on taula?

- a) Siivilä
- b) Tylstynyt teräase
- c) Sytyke

6. Mikä on riikintaaleri eli riksi?

- a) Valtion virkamies
- b) Entinen ruotsalainen rahayksikkö
- c) Hevoson vetämä kärry

7. Mikä on musketti?

- a) Maustekasvi
- b) Ampuma-ase
- c) Miekka

8. Mikä on lyly?

- a) Suksi
- b) Kelkka
- c) Keinutuoli

9. Mitä sana "kynä" on tarkoittanut alun perin?

- a) Hiilenpalaa
- b) Koiran häntää
- c) Linnun sulkaa

10. Mikä näistä ei ole karhun lempinimi?

- a) Mesikämmen
- b) Hallinhammas
- c) Kouvo
- d) Kultarinta
- e) Metsänpitäjä

11. Mitä metallia on vaski?

- a) Tinaa
- b) Lyijyä
- c) Kuparia

12. Mikä on risukarhi?

- a) Äestystyökalu
- b) Siivousväline
- c) Harja, jolla villoja puhdistetaan

13. Mikä on malka?

- a) Hammastikku
- b) Kattoparru
- c) Hiirenloukku

14. Mitä ovat tulukset?

- a) Tulentekoväline
- b) Vieraiden tuomia lahjoja
- c) Nuotion sytykkeitä

15. Mikä oli muinaissuomalaisten metsänjumalan nimi?

- a) Tapio
- b) Ukko
- c) Ahti

16. Mikä on marras?

- a) Pimeys
- b) Räntäsade
- c) Vainaja

17. Mikä on akana?

- a) Oven yläkarmi
- b) Viljanjyvän somu
- c) Kivenmuru

18. Mikä on virsu?

- a) Koiran kuono
- b) Hengellinen laulu
- c) Tuohikenkä

19. Mikä on umpimähkä?

- a) Vielä kytevä tuhkakasa
- b) Lehmän mahan osa
- c) Paksu lumikinos

20. Mikä on puoskari?

- a) Vanhan tavarän myyjä
- b) Epäpätevä parantaja
- c) Entinen merimies

Tietovisan oikeat vastaukset (opettajalle)

1. b

Varstaa käytetään viljanpuintiin.

2. a

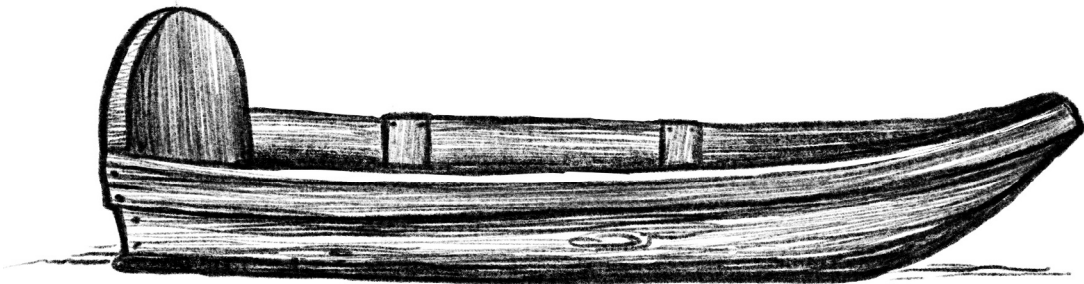
Luppo on puissa kasvavaa naavaa, jota entisaikaan käytettiin karjan hätäruokana kevättalvella, kun muu rehu oli lopussa. Usein myös ihmisten talvivarastot alkoivat olla lopussa, ja saatettiin jopa nähdä nälkää. Kevättalvella ei myöskään ollut kovin paljon työtä tehtävänä, kun peltotöitä ei voitu vielä aloittaa. Nykyisin luppoaika tarkoittaa aikaa, jolloin ei ole työtä tehtävänä, eli sen merkitys on muuttunut myönteiseksi.

3. b

Peninkulma on 10 kilometriä. Sana peninkulma liittyy koiran vanhaan nimitykseen peni, ja sana on mahdollisesti ollut alkuaan peninkuulema. Se on siis tarkoittanut matkaa, jonka päähän koiran haukunta kuuluu.

4. a

Ahkio on pulkka, joka on tarkoitettu tavaroiden kuljettamiseen.

5. a

Taula on entisaikoina käytetty sytyke, jota valmistettiin koivun kyljessä kasvavasta taulakäävästä.

6. b

Riikintaaleri oli ruotsalainen raha, joka oli käytössä 1800-luvun alkuvuosikymmeninä, vielä senkin jälkeen kun Suomi oli liitetty Venäjään ja myös Venäjän ruplia käytettiin maksuvälineenä.

7. b

Musketti on nykyaikaisen kiväärin edeltäjä. Ase on suustaladattava, mikä tarkoittaa, että ammuksena käytetty pyöreä lyijykuula työnnetään suoraan piippuun yhdessä mustaruutipanoksen kanssa.

8. a

Lyly on vasemman jalan suksi ajalta, jolloin sukset olivat eripituiset. Lyhyempi potkusuksi oli nimeltään kalhu tai sivakka ja pidempi liukusuksi lyly. Hiihdetessä liu'uttiin vasemman jalan varassa ja oikealla jalalla potkittiin vauhtia.

9. c

Entisaikaan linnunsulkaa käytettiin kirjoitusvälineenä siten, että sen katkaistu, ontto kärki kastettiin musteeseen. Verbi *kyniä* viittaa samaan alkuperään.

10. b

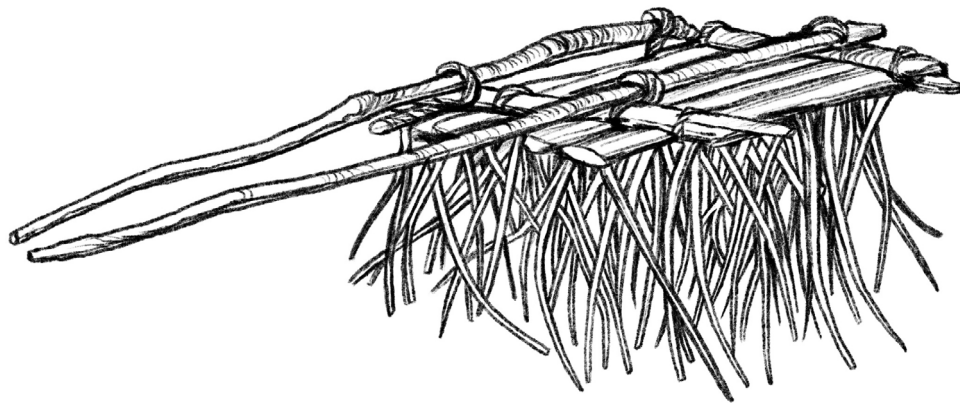
Karhulla on suomenkielessä ainakin kaksisataa lempinimeä. Seitsemässä veljeksessä on Laulu oravalle, jossa mainitaan hallin hammas. Se kuitenkin viittaa koiran hampaaseen. Montako karhun lempinimeä tunnet?

11. c

Vaski on ikivanha sana, joka on tietävästi alun perin tarkoittanut kuparia, myöhemmin myös pronssia ja messinkiä.

12. a

Kaskettu vljelysmaa möyhennettiin risuäkeellä eli risukarhella ja tuhka ja kylvösiemenet sekoitettiin siihen. Karhi tehtiin käsivarren vahvuisista kuusenoksista.

13. b

Malka on olki- tai tuohikatolla katemateriaalin painona käytetty halkaistu kapea kuusenrunko.

14. a

Tulukset ovat ikivanha tulentekoväline, johon kuuluu tulusrauta ja piikivi. Kun tulusraudalla isketään piikiveen, saadaan aikaan kipinöitä, jotka pyydystetään sytykkeeseen, vaikkapa taulan-riekaleeseen. Sytykkeen on oltava hyvin kuivaa, jotta se syttyy pelkästä kipinästä.

15. a

Tapio oli muinaissuomalaisten metsänjumala, ja hänen valtakuntaansa kutsuttiin Tapiolaksi. Entä tiedätkö, missä Ukko ja Ahti hallitsivat?

16. c

Marraskuu on saanut nimensä tästä kuollutta tai kuolevaa tarkoittavasta sanasta. Samaa sukua ovat myös latinan sana *mors* (kuolema) ja englanninkielen *mortal* (kuolevainen).

17. b

Vanha sanonta "erottaa jyvät akanoista" tarkoittaa, että viljanjyvistä erotellaan puimalla kuoriosat ja muut roskat.

18. c

Virsu on koivuntuohesta punottu varreton kenkä. Entä miksi koiran kuonoa kutsutaan?

19. a

Umpimähkä on keino, jolla muinoin saatiin tuli säilymään yön yli. Tulisijassa vielä hehkuvat hiilet peitettiin tuhalla. Aamulla sitten "puhallettiin umpimähkään" eli kaiveltiin kasaa ja valittiin hiili, joka yritettiin puhallella uudelleen hehkumaan. Kasan pöyhimistä jatkettiin kunnes löytyi hiili, jossa tuli oli säilynyt. Nykyään umpimähkällä tai umpimähkäisyydellä tarkoitetaan puhekielessä mitä tahansa sattumanvaraisten valintojen tekemistä.

20. b

Puoskari on taitamaton lääkäri tai lääkäriä teeskentelevä huijari. Tehtävän laatija arvelee, että *puoskiminen*, samoin kuin *puuskiminen* on entisaikaan tarkoittanut taikojen tekemistä, jota noidat ja kansanparantajat harjoittivat.

